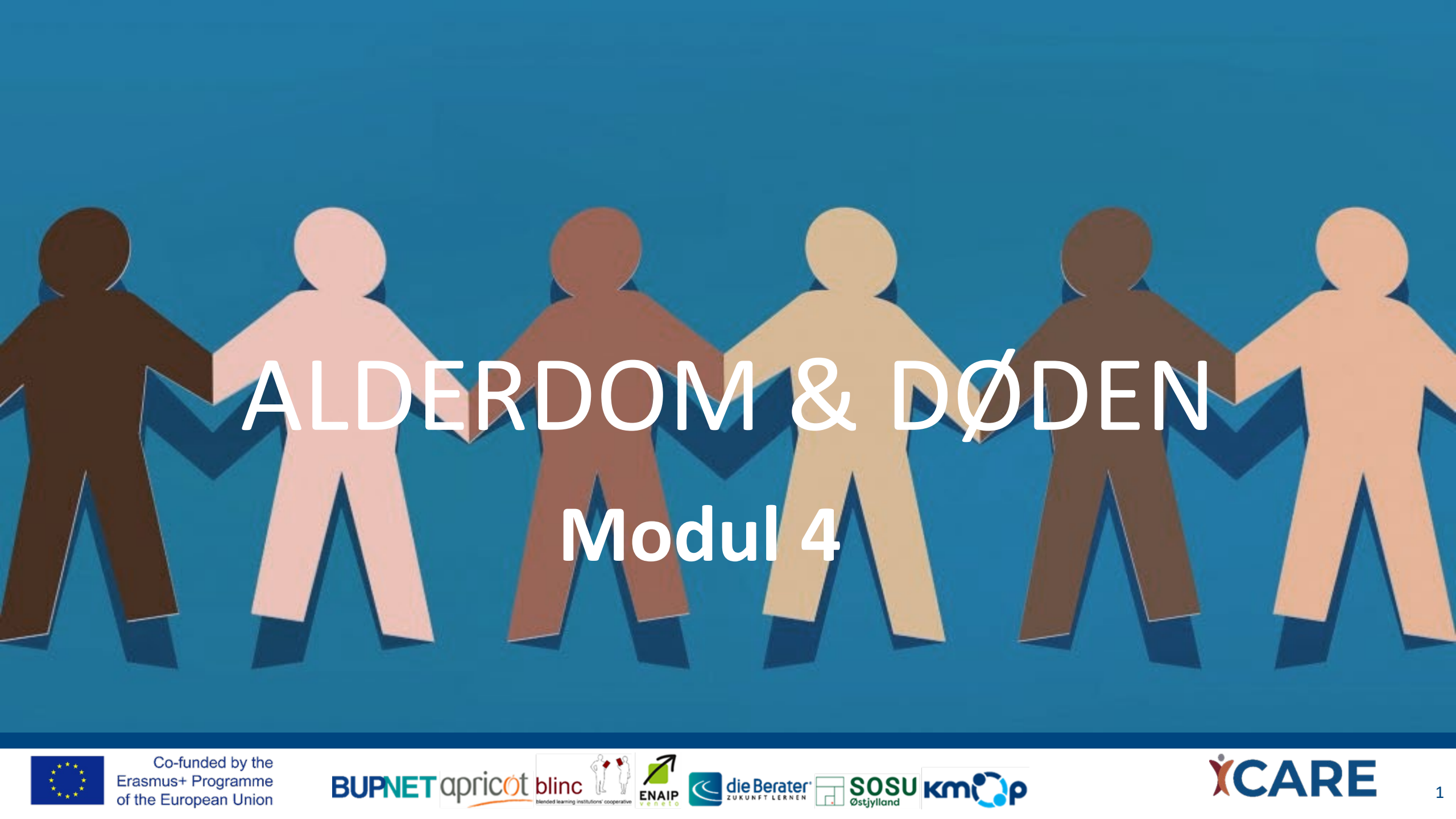

ALDERDOM & DØDEN

Modul 4

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Læringsmål

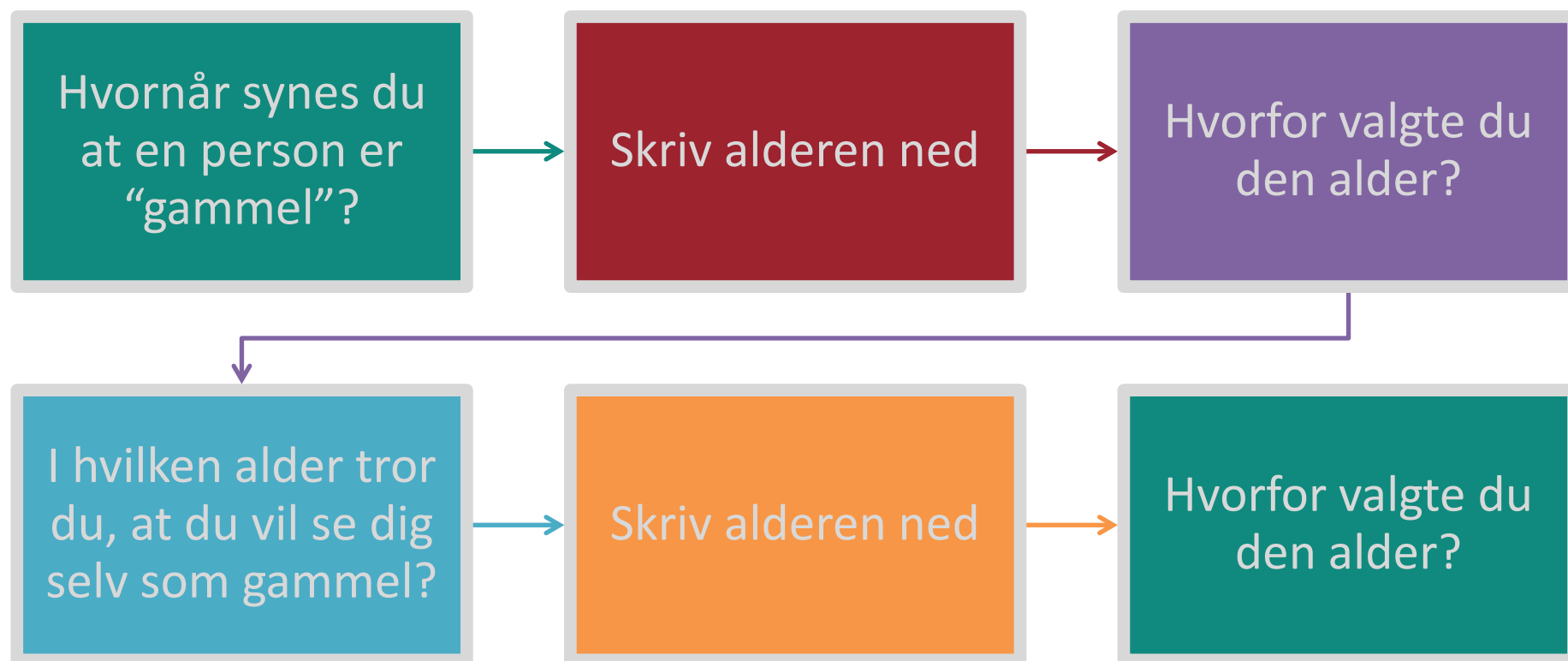
Ved sessionens afslutning vil du

- Have diskuteret forskellige holdninger til alderdom på tværs af kulturer.
- Have udforsket forskellige forestillinger om døden.
- Have afklaret din egen kulturelle holdning til alderdom og døden.
- Forstå religiøse regler og opfattelser af døden fra en komparativ tilgang.
- Anerkende betydningen af “overgangsritualer” i forbindelse med døden.
- Få kendskab til de store religioners opfattelse af døden.
- Være opmærksom på, at forståelse af forskellige kulturelle opfattelser af at blive ældre og døden vil hjælpe dig i dit arbejde.

Introduktion

Øvelse: Tænk på dig selv

Øvelse: tænk over alder

<https://www.pexels.com/search/free/>

- Hvordan forventer du, at andre tænker om dig, når du når den alder, du lige har skrevet ned?
 1. Vigtigere end en ung person ELLER
 2. Mindre vigtig end en ung person
 3. Klog og som en man kan spørge om vigtige ting ELLER
 4. En person, der er gammeldags og hvis meninger og ideer er mindre vigtige.
- Tror du, at dine svar er påvirket af din egen kulturelle baggrund?

<https://www.pexels.com/search/free/>

Den kultur, vi er født ind i, vokser op i og lever i, påvirker vores holdninger til mange ting, herunder

- hvordan og hvad vi tænker om aldring
- hvordan vi forventer at blive behandlet i alderdommen
- vores holdninger til ældre mennesker

Øvelse: Kulturelle holdninger til aldring

Tænk over de mest almindelige holdninger til ældre mennesker i din kultur.

Hvilke udsagn syntes du er sande?

- a. Gamle mennesker anses for at være kloge.
- b. Det er en almindelig holdning, at man bør lytte til gamle mennesker.
- c. Gamle mennesker ved ikke meget om nutidens verden.
- d. Det er svært at føre en interessant samtale med de fleste gamle mennesker.
- e. Gamle mennesker har andre holdninger end unge mennesker.
- f. Det er yngre mennesker, der anses for at være vigtige, og gamle mennesker bør lytte til dem.

Sammenfatning

Du føler måske, at der er rigtige eller forkerte svar i både spørgsmålene og quizzen.

Men der er faktisk ingen forkerte svar. Dine svar vil afhænge af to ting, nemlig din egen personlighed og din kulturelle baggrund.

Forskellige kulturer ser på alderdom på forskellige måder. I de fleste østlige kulturer anses ældre mennesker f.eks. for at være vigtigere og klogere end yngre mennesker.

I disse kulturer respekteres alderdommen, og det er respektløst at udfordre eller være uenig med ældre.

I andre kulturer anses gamle mennesker for at være over deres bedste alder og respekteres ikke på samme måde.

Det betyder ikke, at de ikke respekteres, men at holdningen til dem er mindre respektfuld indadtil, selvom andre udadtil er høflige og lytter til, hvad de har at sige.

A row of six stylized paper figures in white and light brown, holding hands in a circle, set against a light blue background.

TILGANGE TIL DØDEN

Vi bliver alle født, og vi vil alle dø

Vi bliver alle født, og vi skal alle dø. Kulturerne har dog forskellige opfattelser af døden, og hvad der sker, når vi dør.

Nogle religiøse og kulturelle traditioner, f.eks. hinduismen, forestiller sig et cirkulært mønster af liv og død, hvor en person dør og genfødes med en ny identitet, hvilket kan ske flere gange.

Kristne tror, at man kun dør én gang og mister sin krop, mens ens ånd fortsætter, og at de troende vil komme i himlen.

I nogle kulturer mener man, at de levende og de døde eksisterer side om side, og at de døde kan påvirke de levendes liv.

I nogle kulturer ærer man forfædrene og skal passe på dem for at sikre, at de har alt det, de har brug for i livet efter døden.

Forskellige opfattelser af døden og efterlivet

Efterlivet kan opfattes som alt fra

- et meningsløst og øde sted (som Hades, de dødes rige i den græske oldtidskultur)
- et lykkeligt sted (som i islams og kristendommens opfattelse af Paradis)
- en overgang til et nyt liv
- for andre religioner fører det til helt nye måder at eksistere på (som i hinduisme)

Øvelse: En god død

Ingen har lyst til at dø, men når vi gør, vil vi gerne have en god død.

Q. Hvad vil du se som en "god død" for dig selv eller dine familiemedlemmer?

DIT SVAR

Q. Tror du, at du har de samme holdninger som din familie, jævnaldrende eller kollegaer?

DIT SVAR

(forklar hvorfor/hvorfor ikke)

Kulturer der benægter/afviser døden

Nogle kulturer er gode til at håndtere døden. De frygter ikke døden, til trods for at ingen ønsker at dø.

Disse kulturer kan kaldes **“dødsbegræftende”** samfund.

I nogle kulturer er frygten for døden så stor, at de kan kaldes **“kulturer der benægter eller afviser døden”**.

Dødsbekræftende samfund

- I dødsbekræftende kulturer accepteres døden som noget uundgåeligt.
- Den ses som en overgang fra et stadie til et andet.
- Man mener, at den bedste måde at bekæmpe døden på, er ved at acceptere den.

<https://www.pexels.com/search/free/>

Kulturer der benægter/afviser døden

- I kulturer der benægter eller afviser døden, siger man ofte at en person er "gået bort" for at undgå at bruge ordet "død"
- Man bruger vendinger såsom "at bekæmpe en sygdom"
- Man sætter lighedstegn mellem kroppens død og personens død

<https://www.pexels.com/search/free/>

Øvelse: dine kulturelle holdninger

Diskuter udsagnene og find ud af, hvilke der passer bedst til den måde, du ser døden på.

1. Jeg ser døden som noget, man skal være bange for.
2. Jeg accepterer døden som en skæbne, der vil komme til alle.
3. Jeg har en tro på et liv efter døden, hvilket gør døden mindre skræmmende.
4. Jeg ser døden som en overgang fra et stadie til et andet.
5. Jeg tror ikke på et liv efter døden, så jeg tror, at døden er endelig.
6. Døden er en privat begivenhed, der kun involverer den nærmeste familie.
7. Jeg ser døden som noget, der involverer hele familien, vennerne og samfundet.
8. Når nogen dør, er jeg mest tilbøjelig til at sige, at de er 'gået bort' eller 'rejst videre'.

Sammenfatning

Forskellige kulturer har deres egne forestillinger om den bedste død, og hvad der er acceptabelt.

Dette kan være:

Udramatisk, disciplineret og med få følelser

Når den døende person har haft tid til at færdiggøre opgaver

Når personen kan dø i hjemme omgivet af sin familie og kære

A row of six stylized paper figures in brown, white, and orange, holding hands in a line across the background.

OVERGANGSRITUALER

Ritualer

- Nogle ritualer markerer overgange; nogen eller noget går fra en tilstand eller status til en anden f.eks. ved at blive ældre, ændre social status, ved fødsel, pubertet, ægteskab, tab af ægtefælle eller døden.
- I 1909 introducerede den franske etnograf Arnold Van Gennep begrebet "rite de passage" eller overgangsritualer. Van Gennep fandt ud af, at selvom overgangsritualer varierer fra kultur til kultur, har de alle en fælles struktur

Buddhistisk dødsritual (dying.loveto know.com)

Overgangsritualer

Van Gennep fandt ud af, at selvom ritualerne varierer fra kultur til kultur, har de alle en fælles struktur, som består af følgende tre faser:

- Udskillelsesfasen, hvor ritualets objekt fjernes fra sin normale position
- Liminalfasen, hvor selve overgangen finder sted
- Inkorporationsfasen, hvor objektet er en del af en ny kontekst

Maasai-rite-de-passage atheleticcourage.com

Overgangsritualer (fortsat)

■ Udskillelsesfasen:

Ritualets objekt fjernes fra sin normale position. Dette markeres som noget særligt, f.eks. ved isolation eller særlige markeringer. Personen er klædt i særligt tøj eller malet i særlige farver.

■ Liminalfasen:

Dette er det tidspunkt i ritualet, hvor forandringen (transformationen) finder sted. Udtrykket "liminal" kommer fra det latinske ord "limen", der betyder grænse eller tærskel. Det er netop i denne fase, at grænsen mellem den gamle tilstand og den nye skal overskrides. Den grænse, som personen passere, er en symbolsk grænse. Den markerer, at personen lægger det gamle bag sig og træder ind i en ny tilstand. Objektet er her "nulstillet". Objektet er uden status og identitet. Denne tilstand mellem den gamle og den nye identitet er "flydende". I denne farlige tilstand er objektet eksistentielt sårbart, men også modtageligt for den forandring, som ritualet vil medføre

Overgangsritualer (fortsat)

■ Inkorporationsfasen:

Den indviede har nu fået en ny status og en ny identitet. Inkorporeringen finder ofte sted i festlige former. Eventuelle tabuer fra den anden fase fjernes. Denne fase er kendetegnet ved, at det, der bliver sagt og gjort, ikke længere er så intenst og derfor ikke opfattes som så højtideligt. I stedet for inkorporering kan man også tale om afsakralisering (sakralisering = helliggørelse). Dette sker ofte ved gaveudveksling eller ved at holde taler. Den indviede kan også få et nyt navn eller en ny titel.

Et overgangsritual er således et ritual, der markerer et statusskifte. Denne type ritual er kendt i alle samfund og religioner. Analysemodellen kan anvendes på alle former for livsovergange og religioner. Ritualerne er forskellige.

Øvelse: overgangsritualer

- Tænk på den kultur, som du tilhører, og skriv de vigtigste dele af overgangsritualerne ned.
 1. Først....
 2. Så....
 3. Så...
- Derefter....

Sammenfatning

Et overgangsritual er et ritual, der markerer en ændring af status. Denne type ritual er kendt i alle samfund og religioner.

Analysemodellen kan anvendes på alle former for livsovergange og religioner. Hver kultur markerer overgangsritualerne mellem liv og død på forskellige måder, med forskellige ceremonier.

Der er ligheder ved alle overgangsritualer.

A background illustration of six stylized human figures in various shades of brown and white, holding hands in a circle. The figures are positioned behind the main title text.

DE STØRSTE RELIGIONER– OPFATTELSE AF DØDEN

Forholdet mellem verdensreligioner og døden

De store verdensreligioner kan karakteriseres som værende cykliske eller lineære. I det følgende beskrives de fem verdensreligioners forestillinger om døden kort.

Cykliske opfattelser

I **hinduismen** er døden kun en kropslig død, da sjælen fortsætter for at blive genfødt senere. Det ultimative mål i hinduismen er at blive befriet fra genføds lens hjul, Samsara, for at blive forenet med universet, Brahman. Døden er derfor en befrielse fra dette liv og en mulig forening med Brahman. Hvis man ikke er forenet med universet, opholder man sig i de dødes rige, Yamas rige, mens man venter på at blive genfødt. Mens man befinder sig i dødsriget, er man afhængig af de nære slægtnings ofre, da det er en sårbar tid.

Cykliske opfattelser (fortsat)

I **buddhismen** betragtes livet som lidelse. Døden er derfor en befrielse fra lidelse. Denne befrielse er normalt kun midlertidig, da vi normalt genfødes til et nyt liv. Det nye liv vil være præcis lige så godt eller dårligt, som vores handlinger i dette liv har været. Indtil vi bliver genfødt, bor vi i en af de mange himler eller helveder, der findes. Det endelige mål er at blive fri fra denne cyklus af genfødsel, og at opnå Nirvana (ofte beskrevet som ingenting). Det opnås ved at indse, at alt er lidelse, og nå ud over det og ikke holde fast i livet. Det giver dårlig karma at holde fast i livet.

Lineære opfattelser

I **jødedommen** mener man, at alle, der er døde når tiden ender, skal genopstå for at stå til regnskab over for Gud. Her afgøres det, hvem der skal dømmes til evig fordømmelse, og hvem der skal leve i Guds rige. Den grundlæggende idé er, at sjæl og krop ikke kan adskilles, og at Gud har magt til at skabe og genskabe alting. Den afdøde begravnes så hurtigt som muligt efter dødsfaldet. Han/hun vaskes og pakkes ind i et hvidt klæde, af et særligt begravelsesfirma, der er en del af menigheden. Liget lægges i en trækiste, og hvis det er en begravelse uden for Israel, lægges der normalt lidt jord fra det hellige land under hovedet. Der bruges normalt ikke blomsterdekorationer. Den følgende uge siger de nære efterladte og sønnerne kaddish (en aramæisk bøn, der priser Gud), og de sørger over deres slægtninge hver dag i et år og derefter på dødsdagen, hvor der også tændes lys.

Lineære opfattelser (fortsat)

Kristendommen. I den gamle kirke delte kristne og jøder den samme tro på livet efter døden, og på at vi alle skulle genopstå med vores kroppe på dommedag. I dag tror mange kristne, at den afdøde stiger op til himlen efter døden for at leve i paradys. Mange mennesker mener, at det ikke er nødvendigt at vente på dommedag for at blive frelst. Kristne bliver begravet, så den døde kigger mod øst. Dette hænger sammen med tanken om, at Kristus ved sin genkomst på dommedag kommer med den opgående sol for at kalde de døde op fra gravene. I dag anvendes både begravelse og kremering, men indtil 1850 mente man, at kremering var uforeneligt med den kristne tro.

Lineære opfattelser (fortsat)

Islam. Alt, også døden, kommer fra Allah. En muslim skal derfor være klar til at se døden i øjnene. Det vigtigste er, at man har levet sit liv på en god og ansvarlig måde, og at man har været en god og lydige muslim over for Allah. Når en muslim dør, forlader livsånden (sjælen) kroppen. Herefter følger et ophold i graven, hvor den afdøde bliver afhørt af to engle og får en forsmag på den endelige dom.

Hvad der sker fra den dag personen dør til Dommedag er kontroversielt og varierer, men på Dommedag skal alle, både levende og døde, dømmes på deres gerninger. Begravelser i islam følger normalt de instruktioner, som profeten Muhammed har givet.

Liget begraves så hurtigt som muligt, helst samme dag. Efter en rituel vask bliver liget iklædt et hvidt klæde og båret til moskeen eller gravpladsen. Den afdøde anbringes med hovedet vendt mod Mekka. Under hele forløbet, fra hjemmet til kirkegården, læses der op af Koranen.

Øvelse

Uanset om du tilhører en religion eller ej, vil du sandsynligvis tilhøre en kultur, der ser døden som cyklisk eller som lineær.

Hvilken føler du passer bedst til dig og hvorfor?

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Sammenfatning

Vi skal alle dø på et tidspunkt. Hvad vi tror på, og hvor vi kommer hen efter døden, afhænger af, om hvorvidt vi er troende og hvilken religion vi tilhører.

Selv når vi ikke bekender os til nogen religion, vil det stadig være vigtigt for os eller for dem der er tætte på os at gennemgå en form for overgangsritual ved vores død.

De mennesker, som vi tager os af, har deres egne individuelle behov og er også en del af de generelle behov, der er i den kultur, som de tilhører.

Vi skal sikre, at disse behov kan drøftes og opfyldes, så det bliver muligt at sikre en gnidningsløs overgang, når kroppen forlader jorden for at tage derhen, hvor den enkelte mener, at den skal hen.

A row of six stylized paper figures in brown, white, and orange colors, holding hands in a line across the background.

AT ARBEJDE PÅ TVÆRS AF KULTURER

At arbejde med ældre personer

Vores holdninger til ældre personer kan være forskellige fra andre med en anden kulturel baggrund end os selv.

Det kan påvirke, hvordan vi ser på dem, lytter til dem, anerkender, hvad de siger, og hvad vi tilbyder dem.

Det kan også have betydning for, hvordan vi inddrager eller vælger ikke at inddrage deres familiemedlemmer i deres pleje igennem deres liv og i forbindelse med pleje i slutningen af livet.

<https://www.pexels.com/search/free/>

Øvelse: at arbejde med ældre personer

Hvad er de vigtigste ting at tænke på, for at yde en kulturelt passende pleje til ældre?

Marker de udsagn du er enig med:

- a) Du bør automatisk respektere ældre på grund af deres alder.
- b) Du inkluderer altid familien og spørger dem, hvad de synes, der er bedst for deres ældre slægtning.
- c) Du skal spørge de ældre direkte om, hvad de rent faktisk ønsker.
- d) Du bør gøre, hvad du tror, de ønsker, og hvad der er rigtigt for dem.
- e) Du går direkte til familien, ikke til den ældre person, og spørger familien om deres ønsker.
- f) Du mener, det er ligegyldigt, hvilken alder nogen har, og vil behandle dem på samme måde som alle andre.

Sammenfatning

Når man har med ældre mennesker at gøre eller yder pleje til dem, er det vigtigt at tage deres kulturelle baggrund i betragtning.

Det betyder, at du skal tage dig tid til at stille spørgsmål og lytte til de svar, som de giver dig.

Du skal være opmærksom på dine fordomme og tro på, at det, de fortæller dig, er bedst for dem. Dine kulturelle filtre kan påvirke dine beslutninger om, hvorvidt de oplysninger, de giver dig, er vigtige eller ej.

Forskellige kulturer ser på aldring og døden på forskellige måder og håndterer både følelserne ved aldring, forventningen om at dø eller at blive sørget på forskellige måder, selvom aldring og døden naturligvis er noget, der i sidste ende sker for os alle sammen.

At leve i et samfund med mange kulturer og religiøse overbevisninger, betyder, at holdningerne til aldring og døden kan være forskellige.

Handlingsplan

Handlingsplan

Besvar spørgsmålene:

- Hvad har jeg lært om mig selv og min egen kulturelle baggrund?
- Hvad har jeg lært om aldring og døden?
- Hvad vil jeg gerne vide?
- Hvilke ændringer vil jeg lave, for at sikre at jeg tager kulturelle hensyn til de personer jeg plejer?

This learning module has been developed as part of an Erasmus+ KA2 project
INTERCULTURAL CARE IN THE SOCIAL AND HEALTHCARE SECTOR (I-CARE)
and is funded with support from the European Commission.

This work is licensed under the Creative Commons
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 License
© 2021 by I-CARE Consortium

*This publication reflects the views of the authors only, and
the Commission cannot be held responsible for any use
which may be made of the information contained therein.*

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

